

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITI YA 12

**SEPEDI LELEME LA GAE (HL)
LEPHEPHE LA PELE (P1)
PREPARATORY EXAMINATION 2008**

MEPUTSO: 70

NAKO: 2 diiri

Lephephe le, le na le matlakala a 10.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le arotšwe ka diripa tše THARO e lego A, B le C.

KAROLO YA A: Tekatlhaologanyo (30)

KAROLO YA B: Kakaretšo (10)

KAROLO YA C: Thutapolelo le Tšhomišopolelo (30)

2. Araba dipotšišo tša tšona KA MOKA.
3. Araba dipotšišo go ya ka moo o laelwago ka gona.
4. Itswalanye le dipotšišo pele o ka thoma go di fetola.
5. Tatelano ya dikarabo e swane le ya dipotšišo.
6. Thalela go bontšha mafelelo a dikarabo tša dipotšišo.
7. Ngwala ka bothakga, o šomiše polelo ya maleba ye e hlwekilego.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO 1**

- 1.1 Bala lengwalo le le rometšwego ke yo mongwe wa baithuti go kgatišobaka ya *Lovelife* gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka yona:

Morulaganyi

Ke rata go bolela ka lehloyo go batšwantle. Ke nagana gore ke botlaela le go hloka lešoko go dira bošula bja go bolaya batho ba. Maafrika a re rataneng re se dire tšeo re ka se ratego ge ba bangwe ba ka re dira tšona. Maafrika a re hlomogeleng batho ba bangwe pelo. Re reng re bolayana bjalo ka diphoofolo.

Ga ke kwešiše lebaka le le re šušumetsago go dira ditiragalo tša mohuta wo. Ra napa ra tšea mollo ruri ra tšhuma batho? Ra tšhuma motho tše nkego re tšhuma noga ya mokopa ye e re senyeditšego? Ka moka re bana ba Modimo, ebile re a tseba gore lefase le, re le filwe ke Yena. Re le Maafrika re swanetše go keteka Letšatši la Afrika mmogo, eupša sebakeng sa go keteka, re inamišitše difahlego, re sellong. Re llela eng ka ge re jana re le molokomongwe?

Rena Maafrika-Borwa re tšhaba phenkgišano, re lebala lela la mogologolo le le rego kodumela moepathutse, sa rena ke go amogela e sego go šoma. O tla hwetša masoganammele a difaka tša mahuto a nkabego a iphediša ka diatla tša ona a le masolong, a gwatanka ka dibetša tša go fapana, a tsoma batšwantle mo o ka rego ba tsoma diphoofolo. O kwe motho wa gona a re re kgona go **hlatha** batšwantle gare ga Maafrika Borwa ka gore ga ba tsebe gore lentšu le **botho** le ra go reng.

Ke ka lebaka la eng re sa ba tlogele ba lokologe ka nageng ya ga borena gore le bona ba kgone go iphediša? Batho ba ga se boseilakgaka senwamoro, ga ba hlaole mošomo go swana le rena. Ga ba tšeele motho mošomo. Bona ba ithomela mešomo ka go šoma mešomo yeo rena re e šišingwago. Ba bangwe ba bona ba thoma mešomo ye e thwalago badudi ba mo nageng. Na e ka ba go boima go phedišana le batšwantle? Bathobešo ka moka re batho gobane re hlotšwe ke Modimo yo a sa nyakego go re bona re kweša le go kwešwa bohloko.

[E fetoletšwe le go amantšhwa go tšwa go *Love Life*: Agostose 2008]

- 1.1.1 Hlaloša ka dintlha tše tharo seo mongwadi a llogo ka sona? (3)
- 1.1.2 Hlaloša maikutlo le dikgopolo tša molaodiši mabapi le maitshwaro a Maafrika go ya le ka moo o badilego temana ye? (4)
- 1.1.3 Efa tlhalošo ya lentšu le **botho** go ya ka molaotheo wa naga. (3)
- 1.1.4 Na o nagana gore ditiragalo tša mohuta wo di ka fedišwa bjang? Efa dintlha tše pedi. (4)
- 1.1.5 Tšhomišo ya lentšu le **hlatha** mo lengwalong, le tšweletša tiragalo ye e lego ya nnete goba ke kakanyo fela? Tiiša karabo ya gago. (3)

- 1.1.6 Tšweletša kgopolo ya gago mabapi le batšwasehlabelo bao ba hlokofalelago nageng di šele.

(2)
[19]

- 1.2 Badišiša ditemana tše di latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

LEHODU KE LEHODU

Re sa tšwa go kwa ka tša monna yo mongwe wa motsebalegi yoo a go ikhwetša a bolailwe ke tšhego gomme a hwile dihlaa tša nama. Ge a fela a akanya le go loga maano a go itia dihlaa ka sa letswayana, a napa a gopola gore Rasebešo o na le sethale sa dikgogo. Bošego ge go robetšwe a khukhuna, a tsena ka sethaleng, gomme a lebelediša yeo a ka go e swara. O ile a sa potologapotologa sethale sela, a kwa go etla motho. Maru a be a pipile ngwedi, ka fao go be go sa bonale gabotse. A sa maketše a lemoga gore ke Rasebešo, mong wa motse woo. O be a sa ile go itiša le banna ba gabo.

Ge lehodu le lemoga gore ke mong wa lapa yo a potologago a lebantše kgoro, la tsena tlalelong. Go be go se moo motho a ka tšwago ntle le gona kua lesonong leo go tšwelelago mongmotse. Ka bjako la bona dikgong di lahlantšwe mola thoko, la taboga, la patlama gare ga tšona. Aowa, bjale le swana le kota ruriruri, mo motho a ka se ke go a le lemoga.

Rasebešo yena ka ge a be a etšwa mo ba bego ba itišitše senna, a tla a ikopelela a bile a gapa dipudi. Ge a fihla mola kgauswi le dikgong a kwa a **swerwe ke mohlapologo** gomme a napa a lebanya gona moo dikgonyeng. Ye kgolo ya o bulela wa tsena ka ditsebeng, ka ganong le ka diaparong, efela lehodu la no ikhwiša bogompane. Rasebešo ge a feditše a napa a retologa a leba ka tselana ya go ya ka gae.

Mola lehodu lela le gopola gore le phologile, Rasebešo a boa a swere kota yeo e bego e thibile kgauswi le sefero sa gagwe, a gopola go ya go e lahlela kua dikgonyeng. Kota yeo e be e le boima. O ile go fihla moo a e fošetša mola godimo ga lehodu lela, gomme a makala ge a ekwa lentšu la monna le golola ka gare ga dikgong. O be a sa golole ka phošo ka gore kota yeo e ile ya mo gobatša wo šoro. O be a ela madi hlogong, ebile a robegile le letsogo. Lehodu le ile la swarwa, gomme ya ba semaka ge go humanwa gore ke motho yo a tsebegago le gona wa go hlomphega. Taba ye e ile ya dulwa ka marago ka gore go be go tantšwe motho yo mogolo setšhabeng. Le ge ba mo lesitše, go gobala gona o gobetše.

- 1.2.1 Lehodu le go bolelwago ka lona ka mo ke motho wa maano. Efa lebaka go tšwa temaneng ye.

(1)

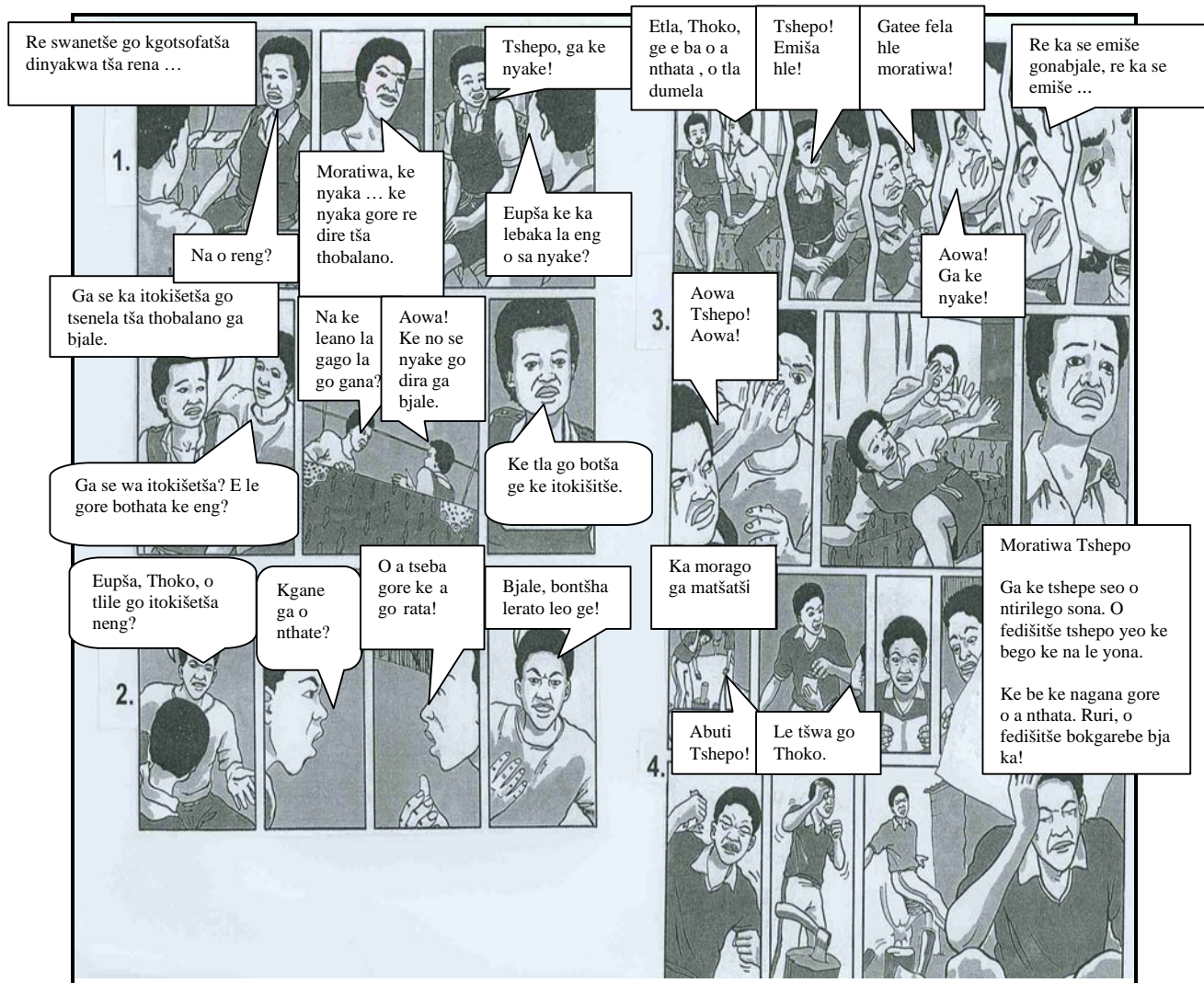
- 1.2.2 Hlaloša tšhomišo ya mebolelwana ye go ya le ka moo e dirišitšwego ka mo temaneng:
- (a) ... ba itišitše senna (1)
(b) ... a gapa dipudi (1)
- 1.2.3 Efa leina la sekapolelo se se kotofaditšwego, o be ofe le mošomo wa sona. (2)
- 1.2.4 Na molaotheo wa naga ya geno o reng mabapi le go hlokofatša lehodu ka bowena? (2)
- 1.2.5 Ge o be o le tona ya tša Toka le Tšhireletšo nageng ya geno, ke magato afe ao o bego o tla a tšea go fediša bosenyi? (2)
- 1.2.6 Go ya le ka fao molato wo o ahlotšwego ka gona, o bona toka e phethagaditšwe? Thekga karabo ya gago. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO 2

Akaretša dikgopolo le dikgopolotlaleletšo tša diswantšho tša ka tlase ntle le go šutiša moko wa tšona. Ngwala ka mokgwa wa **TEMANA**. Dintlha ka gare ga temana di se fete tshela. Ngwala mantšu ao e ka bago a 80 go iša go a 90.

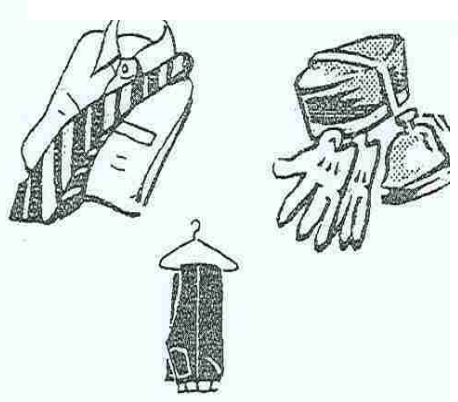

[E fetoletšwe le go amantšhwa go tšwa go *The Future is Ours*, 1994]

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO**POTŠIŠO 3**

Lebeledišiša dipapatšo tše di latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

TOKOLOGO YA GO APARA GABOTSE, SETAELE LE FEŠENE!!

Phethagatša toro ya gago!

Kgetha dithuto tša IT, tše o di nago le dipoelo lefaseng la tša mešomo!!

Ka setaele sa gago, o na le madulo go IT.

THUTO. BOKAMOSO BJA GAGO.

[Mongwadi ga a tsebjwe: *A publication of the In-service Education and Training for Teachers Foundation, 1820*]

- 3.1 Hlaloša gore ke ka lebaka la eng mmapatši a šomišitše diaparo go bapatša thuto? (2)
- 3.2 Na papatšo ye e lebantšhitše sehlopha sefe sa baamogedi? Thekga karabo ya gago. (2)
- 3.3 Na papatšo ye e tsoša kganyogo efe go babadi? (2)
- 3.4 Ke ka lebaka la eng go dirišitšwe dikhutlo tše pedi go selokene (slogan) sa papatšo? (2)
- [8]**

POTŠIŠO 4

Temana ke ye e a latela, e bale gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Ya re ge ba feditše go ja, lesogana la mmotšiša la re: "Mosima ngwana **wa Rakgetse**, na o nthata go fetiša banenyana ba mo?" A mo fetola a re: "Ee, moratiwa, o a tseba gore ke a go rata." A mmotša a re: "Amogela palamonwana ya ka."

- 4.1 Na lentšu le **ge** le šupa eng go ya ka mokgwa wo le dirišitšwego mo temaneng? (1)
- 4.2 Tsopola sekafoko seo se laetšago tekatekanyo, o be o hlaloše tšhomišo ya sona. (2)
- 4.3 Efa mohuta wa leamanyi la sekafoko seo se kotofaditšwego, o be o laetše mošomo wa lona. (2)
- 4.4 Fetolela lefoko le le latelago go polelotharedi:
A mmotša a re: "Amogela palamonwana ya ka". (1)
- 4.5 Efa mošomo woo o phethwago ke moselana wa -itše go ya ka mo o dirišitšwego mo lentšung le **feditše**. (1)

[7]

POTŠIŠO 5

5.1 Tsinkela khathuni ye e latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

[Sowetan, Friday, 29 June 2007]

- 5.1.1 Hlaloša maikutlo ao a tšweletšwago ke polelo ya mmele yeo e bonagalago difahlegong tša batho ba. (2)
- 5.1.2 Tsopola lefoko la go bontšha kgopelo, o be o laetše gore le šupa eng ge le dirišitšwe ka tsela yeo. (2)
- 5.1.3 Laetša lefoko leo le bontšhago kgethologanyo, o be o le hlaloše. (2)
- 5.1.4 Bontšha tše di latelago go tšwa lefokong leo le kotofaditšwego, o be o fe tlhalošo ya tšona. Kgetha tše PEDI fela: (2)
 - (a) Sediri
 - (b) Tiro
 - (c) Lebopi la letlago
 - (d) Sedirišwa

5.2 Itswalanye le ditabana tše di latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

"Mosadi wa Railo yo mobotse o ile a befelwa go šoro ge a bona mogatšagwe a gobetše ka lebaka la botagwa. Segologolo se re monna ke nku o llela ka teng, le go Railo go bile bjalo."

5.2.1 Tsopola **leba** le le tšwelelago mo, o be o fe le mohuta wa lona. (2)

5.2.2 Efa mošomo wa lehlaodi le le dirišitšwego mo temaneng. (1)

5.2.3 Lentšu le **šoro** le šomišitšwe bjang mo temaneng ya ka godimo? (1)
[12]

POTŠIŠO 6

Lokiša diphošo tše di tšwelelago temaneng ye.

Badudi ba naga ya afrika ba ke kgantšha ka ditšweletšwa tša naga ya bona. ge ba thabile o tla kwa ba re: Rena mo re itheta ka boleng bja ditšweletšwa tša ka nageng.

[3]

KAROLO YA C: 30

PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70